

Datum: 2019-10-29
Dnr: KU2019/01349/CSM

Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över Långsiktighet och stadga i arbetet framåt - en myndighet för romska frågor (Ds 2019:15)

Frantzwagner sällskapet är en organisation vars verksamhet fokuserar på romani och romsk kultur samt historia i Sverige ur ett långsiktigt historiskt perspektiv. I synnerhet fokuseras verksamheten på den grupp inom minoriteten romer som levt här sedan åtminstone 1600-talet och idag självbenämner sig som resande eller resanderomer och tidvis även resandefolket. Detta yttrande är således skrivet ur ett inifrånperspektiv.

Minoriteten romer erkändes år 2000 som nationell minoritet till följd av att dagens svenska territorium sedan långt tid har befolkats av en romsk population, närmare bestämt den grupp som självbenämner sig resande. Såväl ratificerade konventioner som nationell lagstiftning syftar till att säkerställa respektive minoritetsgrupps kulturella och språkliga särarters fortlevnad. En central aspekt i internationell och inhemsk rätt är att individer med bakgrund i en nationell minoritet även ska skyddas från diskriminering. I övrigt skiljer sig individer med bakgrund i en nationell minoritet inte från individer med annan etnisk bakgrund. Individer med bakgrund i minoriteten romer har således samma rättigheter, men också skyldigheter, som alla andra samhällsmedborgare - varken mer eller mindre.

Historiskt sett har en rad författningar och åtgärder riktats mot "tattare" och "zigenare" som minoriteten romer förr benämndes. Under delar av 1900-talet framställdes landets romska population, som då bestod av grupperna resande och kalderasha (de senare är de som i dagens svenska minoritetspolitik är de så kallade svenska romerna), som en "tattarplåga" och en "zigenarplåga". I statliga utredningar uttalades att "tattarfrågan" liksom "zigenarfrågan" behövde nå en lösning och genom demokratiska beslut initierades olika former av åtgärder. I synnerhet landets "tattare", som enligt dåtida kartläggningar utgjorde ca 95 % av landets romska population, utsattes för tvångsomhändertaganden av barn och tvångssterilisering av vuxna. Åtgärderna genomfördes systematiskt och resulterade i att en stor del av den romska populationen dolde sin romska identitet och undvek att utöva

den språkliga och kulturella romska särart som funnits i landet sedan århundraden, vilket resulterade i att dess framtid idag är akut hotade. Statliga och lokala myndigheters åtgärder gentemot den romska populationen hade sin utgångspunkt i vanföreställningar om att minoriteten romer var en mindervärdig och synnerligen problemtyngd grupp i samhället. Vår mening är att förra århundradets "tattarfråga" och "zigenarfråga" nu formulerats om till "romska frågor". Dock bygger allt fortfarande på samma förlegade idé om att minoriteten romer är en särskilt problemtyngd grupp i samhället.

Vår uppfattning av deltagande vid möten med Kommissionen mot antiziganism och med denna utredning är att man endast involverade ett mycket ringa antal individer och organisationsföreträdare. Länsstyrelsen i Stockholms län uppskattar minoriteten romer till 50 000 - 100 000 individer, men då svensk lagstiftning förbjuder etnisk registrering är antalet omöjligt att fastställa. Därmed är det också bekymmersamt att så få har kommit till tals i utredningens arbete att ta fram den förevarande utredningens förslag. Vår bestämda uppfattning är att majoriteten av deltagarna vid möten var uttalat negativt inställda till inrättandet av ett nationellt centrum för "romska frågor". En uppenbar problematik i sammanhanget menar vi är utredningens brist på transparens och avsaknad av offentliga minnesanteckningar från möten. Utifrån ett folkrättsligt, tryck- och yttrandefrihetsrättsligt samt demokratiskt perspektiv ser vi detta som oroande.

Strategin för romsk inkludering har sedan början av år 2012 istället för att säkerställa efterlevnad av de minoritetsrättsliga åtagandena fokuserat på integrationspolitiska områden som arbete, bostad, hälsa och utbildning. Europarådet har riktat återkommande kritik mot Sveriges anmärkningsvärt få satsningar på områdena kultur och språk som är de minoritetsrättsliga kärnområdena och de komponenter som gör minoriteterna till minoriteter i förhållande till majoriteten. Staten underskattar även det faktum att minoriteten romer är heterogen och på sätt och vis också tudelad. Minoriteten romer utgörs av olika romska grupper som befinner sig i en kultur- och språksfär som liksom Europa innehåller en rad olika och likartade kulturer, språkliga varieteter och identiteter med flera gemensamma nämnare. Den ena hälften av minoriteten romer har långvariga historiska band med Sverige och är sedan århundraden en naturlig del av det svenska samhället medan den andra hälften utgörs av relativt nytilkomna samhällsmedborgare som befinner sig i olika stadier i sin nyetablering i ett nytt samhälle. Integrationsåtgärder är därför välkomna, men då

minoritetsstatusen bygger på långvarighet i landet kan vi inte se hur integrationsåtgärder kan utgöra del av minoritetspolitiken.

Enskilda personers möjligheter till etablering i en ny samhällskontext är varierande och tidigare erfarenheter spelar stor roll. Möjligheten till liksom vikten av utbildning skiljer sig åt i olika länder. I en rad internationella rapporter framgår att romer i flera europeiska länder diskrimineras och nekas tillgång till sina grundläggande mänskliga rättigheter. Diskriminering av minoriteten romer har en lång historia i Sverige och vår uppfattning är att individer även idag diskrimineras, men inte på ett sätt som kan likställas med många andra länder. Ej heller kan hela minoriteten romer retroaktivt kopplas till de åtgärder som drabbade den romska populationen i Sverige historiskt sett. Fördomar mot minoriteten romer och olika former av diskriminering är vanligt förekommande, men i vilken utsträckning individer med romsk bakgrund begränsas i sin tillgång till skola, bostad, arbete och hälsa, är enligt vår uppfattning svårbedömt.

Vår uppfattning är att antiziganism ibland åberopas i situationer som snarare är upplevd diskriminering än faktisk diskriminering. Exempel på upplevd diskriminering kan vara kulturkrockar, språkförbistringar, missförstånd, dåligt bemötande i allmänhet eller brist på tillgängliga bostäder på den numera avreglerade bostadsmarknaden. Brister i skolgång kopplar vi snarare till respektive individs och dennes närståendes erfarenheter av utbildning, vilket är något som generellt sett även drabbar invånare i numera av-industrialiserade orter runt om i landet. De rapporter som utredningen hänvisar till befarar vi grundar sig på ett ringa antal romers utsagor vilka man ej kan dra några egentliga slutsatser från. Antiziganistiska fördomar och föreställningar om minoriteten romer är djupt rotade och vida spridda i samhället. Våra farhågor är att antiziganismen snarare stärks än försvagas i en situation där staten satsar på säråtgärder för minoriteten romer istället för att sträva efter lika rätt för alla. Vår uppfattning är att det fundamentalt strider mot folkrättsliga principer att inrätta en myndighet som ska fokusera på en etnisk grupp men som inte styrs av gruppen själv. Utredningens argumentation runt myndighetens statliga styrning ser vi som oroväckande. Ur vårt inifrånperspektiv befarar vi att en myndighet för "romska frågor" skulle komma att fokusera på frågor som snarare kan kopplas till romska grupper med kortvarig närvaro än sådana med långvarig historia i Sverige. Vi menar att situationen skulle riskera att bidra till ett sista steg i osynliggörandet av landets historiska romska population och samtidigt leda till ett tillintetgörande det långvariga svensk-romska språkliga och kulturella kulturarvet.

Det svenska samhällets struktur medför ett krav på att det offentliga har en motpart i de romska organisationerna. För att civilsamhället ska kunna bedriva en strukturerad och seriös verksamhet krävs en stabil finansiering. Dagens tillgängliga och sökbara verksamhetsbidrag är gravt underbudgeterade i förhållande till gällande löne- och skattenivåer samt andra verksamhetskostnader. Civilsamhället har därmed stora bekymmer att verka och utvecklas, vilket i sin tur inskränker på förutsättningarna till att uppnå delaktighet och inflytande. Vi kan inte se hur en myndighet för "romska frågor" varesig skulle kunna stärka vår verksamhet eller öka vårt verksamhetsbidrag, som år 2019 uppgick till ringa 87 500 kr.

Vi kan inte se hur en statligt styrd myndighet med en nämnd som tillsatts av utomstående skulle kunna stärka minoriteten romers egenmakt. Ett talande exempel är tillsättandet av regeringskansliets romska referensgrupp som bygger på nomineringar och en process där minoriteten romer ej ges delaktighet och inflytande. Den föreslagna nämndmyndigheten struktur påvisar en rad bekymmersamma delar. Vår uppfattning är att nämnden avskämmas från verksamheten istället för att bli del av den. Kravet på romsk språk- och kulturkompetens ser vi som bekymmersamt och borde enligt vår uppfattning juridiskt sett vara tveksamt. Inte minst då det finns ett sextiotal varieteter av romani och påtagliga olikheter mellan olika former av romsk kultur. Trots föreslagna myndighetsinriktning och syfte så är det ej förenligt med icke-diskrimineringsprincipen att beakta etnicitet i tillsättandet av tjänster eller liknade. Vår mening är att ingen befintlig myndighet skulle lämpa sig som värdmyndighet för en myndighet vars uppdrag är så vitt och opreciserat.

Vi avstyrker förslaget som helhet. Blotta tanken på *en* statlig myndighet som uteslutande bygger på och samlar in *en* etnisk grupps historia, språk och kultur är minst sagt oroande. Sådant menar vi hör hemma i totalitära stater - inte i en demokrati.